XORIJIY VA MAHALLIY TA’LIM TAJRIBASIDA CLIL TEXNOLOGIYASINING QO‘LLANILISHI VA TAHLILI

Sheraliyeva Shahnoza Usmanovna,

Alfraganus Universiteti filologiya Fakulteti

Xorijiy tillar kafedrasi o’qituvchisi

E-mail: shahnozasheraliyeva57@gmail.com

https://orcid.org/0009-0009-1379-84-49

Annotatsiya

Mazkur maqolada zamonaviy ta’lim tizimida keng qo‘llanilayotgan CLIL (Contentand Language Integrated Learning) texnologiyasining mazmun-mohiyati, pedagogic imkoniyatlari hamda xorijiy va mahalliy ta’lim tajribasidagi o‘rni tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu texnologiyaning o‘quvchilarda fan kompetensiyasi va chet tilidagi kommunikativ ko‘nikmalarni birgalikda rivojlantirishdagi ahamiyati, uni ta’lim jarayoniga tatbiq etishning afzalliklari va mavjud muammolari yoritiladi. Xorijiy mamlakatlar tajribasi asosida O‘zbekiston ta’lim tizimida CLIL yondashuvini samarali qo‘llash bo‘yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: CLIL texnologiyasi, integratsiyalashgan ta’lim, chet tili, fanlararo integratsiya, kommunikativ kompetensiya, innovatsion pedagogic texnologiyalar, xorijiy tajriba, mahalliy ta’lim.

Abstract

This article analyzes the essence and pedagogical potential of CLIL (Content and Language Integrated Learning)—a methodology widely used in modern education systems—as well as its role within both international and local educational contexts. It further explores the significance of this approach in simultaneously developing students' subject-specific competencies and their communicative skills in a foreign language, while also highlighting the advantages and challenges associated with its implementation in the educational process. Drawing on international experience, the article offers proposals and recommendations for the effective application of the CLIL approach within the education system of Uzbekistan.

Keywords: CLIL methodology, integrated education, foreign language, interdisciplinary integration, communicative competence, innovative pedagogical technologies, international experience, local education.

Аннотация

В данной статье анализируется сущность и педагогический потенциал CLIL (интегрированное обучение содержанию и языку) — методологии, широко используемой в современных системах образования, — а также ее роль как в международном, так и в местном образовательном контексте. Далее рассматривается значение этого подхода для одновременного развития у учащихся предметных компетенций и коммуникативных навыков на иностранном языке, а также освещаются преимущества и проблемы, связанные с его внедрением в образовательный процесс. Опираясь на международный опыт, статья предлагает предложения и рекомендации по эффективному применению подхода CLIL в системе образования Узбекистана.

Ключевые слова: методология CLIL, интегрированное образование, иностранный язык, междисциплинарная интеграция, коммуникативная компетенция, инновационные педагогические технологии, международный опыт, местное образование.

Kirish

Bugungi globallashuv va xalqaro integratsiya jarayonida ta’lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri o‘quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki xorijiy tillarda erkin muloqot qilish, mustaqil fikrlash va olingan bilimlarni amaliyotda qo‘llash kompetensiyalarini shakllantirishdan iborat. Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy pedagogic yondashuvlardan biri bo‘lgan CLIL texnologiyasi alohida ahamiyat kasb etadi.CLIL — ingliz tilidagi “Content and Language Integrated Learning” iborasining qisqartmasi bo‘lib, mazmun va tilni integratsiyalashgan holda o‘qitish degan ma’noni anglatadi. Ushbu yondashuvda fan mazmuni chet tilini o‘rganish vositasi sifatida xizmat qiladi, til esa fan bilimlarini egallash vositasiga aylanadi. Natijada o‘quvchi bir vaqtning o‘zida ham muayyan fan bo‘yicha bilim oladi, ham xorijiy til kompetensiyasini rivojlantiradi.CLIL yondashuvi Yevropa ta’lim makonida keng rivojlangan bo‘lib, hozirgi kunda dunyoning ko‘plab mamlakatlarida maktab va oliy ta’lim tizimiga tatbiq etilmoqda. O‘zbekiston ta’lim tizimida ham xorijiy tillarni o‘qitish sifatini oshirish, fanlararo integratsiyani kuchaytirish va xalqaro ta’lim

standartlariga mos kadrlar tayyorlash jarayonida mazkur texnologiyadan foydalanish dolzarb hisoblanadi.

1. CLIL texnologiyasining nazariy asoslari va pedagogik xususiyatlari

CLIL texnologiyasining nazariy asoslari fan mazmuni va til o‘rganish jarayonining o‘zaro uzviy bog‘liqligiga asoslanadi. Ushbu yondashuvning rivojlanishida britaniyalik olim David Marshning ilmiy qarashlari muhim o‘rin tutadi. U CLIL atamasini Yevropa ta’lim amaliyotida ommalashtirishga katta hissa qo‘shgan.CLIL texnologiyasi to‘rtta asosiy komponentga tayanadi. Ular Coyle tomonidan ishlab chiqilgan 4C modeli orqali izohlanadi:

1. **Content (mazmun)** — o‘quvchilarga muayyan fan bo‘yicha bilim va tushunchalarni yetkazish.
2. **Communication (muloqot)** — xorijiy tildan bilim olish va fikr almashish vositasi sifatida foydalanish.
3. **Cognition (tafakkur)** — tahlil qilish, taqqoslash, muammolarni hal etish va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish.
4. **Culture (madaniyat)** — turli xalqlarning madaniyati, qadriyatlari va dunyoqarashiga hurmat bilan munosabatda bo‘lishni shakllantirish.

Mazkur komponentlar o‘zaro uyg‘unlashgan holda ta’lim jarayonining samaradorligini oshiradi. An’anaviy ta’limda fan va til ko‘pincha alohida o‘qitilsa, CLIL texnologiyasida ular yagona pedagogik jarayon sifatida tashkil etiladi.Masalan, geografiya fanini ingliz tilida o‘qitishda o‘quvchilar geografik atamalarni o‘rganish bilan birga, xaritalarni tahlil qilish, tabiiy hodisalarni tushuntirish va o‘z fikrlarini ingliz tilida ifodalash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

2. Xorijiy ta’lim tajribasida CLIL texnologiyasining qo‘llanilishi

CLIL texnologiyasi dastlab Yevropa mamlakatlarida keng rivojlangan. Ayniqsa, Ispaniya, Finlandiya, Germaniya, Italiya va Niderlandiya ta’lim tizimida mazkur yondashuvning samarali namunalari mavjud.Ispaniyada CLIL texnologiyasi maktab ta’limida keng qo‘llanilib, ayrim fanlar ingliz tili yoki boshqa xorijiy tillarda o‘qitiladi. Bunda o‘quvchilarning fan mazmunini o‘zlashtirishi bilan bir qatorda chet tilidagi tinglab tushunish, gapirish va yozish ko‘nikmalarini rivojlantirishga e’tibor qaratiladi.Finlandiya tajribasida esa CLIL ta’limi o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, izlanishi va amaliy faoliyatini rivojlantirish bilan uyg‘unlashtirilgan. Darslarda loyiha ishlari, guruhli topshiriqlar, muammoli vaziyatlar va tadqiqot faoliyatidan

foydalaniladi. Bu esa o‘quvchilarning nafaqat til bilimlarini, balki ijodiy va tanqidiy tafakkurini ham rivojlantiradi.Germaniyada CLIL yondashuvi ko‘pincha “bilingual education” — ikki tilli ta’lim shaklida namoyon bo‘ladi. Ayrim maktablarda tarix, geografiya vatabiiy fanlar chet tilida o‘qitiladi. Bunda o‘quvchilarning fan terminologiyasini o‘zlashtirishi va akademik nutq kompetensiyasini rivojlantirishga alohida e’tibor beriladi.Niderlandiyada esa CLIL yondashuvi o‘quvchilarning ingliz tilidagi akademik savodxonligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ta’lim jarayonida autentik matnlar, multimedia vositalari, munozaralar va amaliy topshiriqlardan foydalaniladi.Xorijiy tajriba tahlili shuni ko‘rsatadiki, CLIL texnologiyasining muvaffaqiyatli qo‘llanilishi bir necha omillarga bog‘liq: o‘qituvchining til va fan bo‘yicha tayyorgarligi, metodik ta’minot, o‘quvchilarning til darajasi hamda ta’lim muassasasining moddiy-texnik imkoniyatlari.

3. O‘zbekiston ta’lim tizimida CLIL texnologiyasining qo‘llanilishi va istiqbollari

O‘zbekiston ta’lim tizimida xorijiy tillarni o‘qitishga bo‘lgan e’tiborning ortishi innovatsion pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish zaruratini kuchaytirmoqda. Xususan, ingliz tilini boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan holda o‘qitish zamonaviy ta’limning istiqbolli yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.Mahalliy ta’lim amaliyotida CLIL elementlaridan umumta’lim maktablari, ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalari va oliy ta’lim tashkilotlarida foydalanish imkoniyatlari mavjud. Masalan, biologiya fanida inson organizmi, ekologiya va o‘simliklar dunyosiga oid mavzularni ingliz tilidagi terminlar bilan boyitish mumkin. Informatika darslarida esa dasturlash, algoritmlash va axborot texnologiyalariga oid tushunchalarni ingliz tilida o‘rgatish samarali natija beradi.Shuningdek, geografiya, tarix, matematika va tabiiy fanlarni o‘qitishda CLIL elementlaridan foydalanish o‘quvchilarning fanlararo bilimlarini mustahkamlashga xizmat qiladi.CLIL metodini ingliz tilini o’qitishda qo’llanishini A.Ahmadjonov va G.Sultonovalar ham o’z maqollarida samarali va innovatsion metod ekanligini takidlagan.O‘zbekiston sharoitida CLIL texnologiyasini qo‘llashning quyidagi afzalliklarini ajratib ko‘rsatish mumkin:

- o‘quvchilarning xorijiy tilga bo‘lgan qiziqishi va motivatsiyasini oshiradi;
- fan mazmunini amaliy vaziyatlar orqali o‘zlashtirishga yordam beradi;
- mustaqil izlanish va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi;
- xalqaro axborot manbalaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi;
- o‘quvchilarning akademik va kommunikativ kompetensiyalarini shakllantiradi.

Shu bilan birga, mahalliy ta’lim tizimida CLIL texnologiyasini joriy etishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, fan o‘qituvchilarining xorijiy tilni bilish darajasi, til o‘qituvchilarining fan mazmuniga oid bilimlari, maxsus metodik qo‘llanmalar yetishmasligi va o‘quvchilarning til kompetensiyalari o‘rtasidagi farqlar ushbu yondashuvni keng tatbiq etishga ta’sir ko‘rsatishi mumkin.Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun fan va chet tili o‘qituvchilari hamkorligini yo‘lga qo‘yish, maxsus malaka oshirish kurslarini tashkil etish, ikki tilli o‘quv materiallarini yaratish hamda raqamli ta’lim resurslaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

4. Xorijiy va mahalliy tajribaning qiyosiy tahlili

Xorijiy va mahalliy ta’lim tajribasini qiyosiy o‘rganish CLIL texnologiyasining umumiy pedagogik tamoyillari bilan bir qatorda, uni qo‘llashdagi o‘ziga xos jihatlarni ham aniqlash imkonini beradi.Xorijiy mamlakatlarda CLIL texnologiyasi ko‘proq tizimli dasturlar, maxsus tayyorlangan pedagoglar va rivojlangan metodik ta’minot asosida amalga oshiriladi. O‘zbekiston ta’lim tizimida esa mazkur yondashuvni keng joriy etish jarayoni fanlararo integratsiya, pedagoglarning kasbiy kompetensiyasi va o‘quv-metodik resurslarni takomillashtirish bilan chambarchas bog‘liq.Qiyosiy tahlil asosida quyidagi xulosalarni chiqarish mumkin:

Birinchidan, xorijiy tajribada CLIL texnologiyasi ta’limning alohida metodik yo‘nalishi sifatida shakllangan bo‘lsa, mahalliy sharoitda uning elementlarini bosqichma-bosqich ta’lim jarayoniga tatbiq etish muhim ahamiyatga ega.Ikkinchidan, xorijiy ta’lim tizimlarida o‘quvchilarning til va fan kompetensiyalarini birgalikda baholashga e’tibor kuchli. O‘zbekiston sharoitida ham baholash mezonlarini takomillashtirish, fan bilimlari va til ko‘nikmalarini alohida hamda uyg‘unlikda baholash tizimini rivojlantirish lozim.Uchinchidan, CLIL texnologiyasini muvaffaqiyatli tatbiq etish uchun mahalliy ta’lim sharoitiga moslashtirilgan metodik materiallar ishlab chiqish zarur.Demak, xorijiy tajribani to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘chirib olish emas, balki uning samarali jihatlarini milliy ta’lim an’analari, o‘quv dasturlari va o‘quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, CLIL texnologiyasi zamonaviy ta’lim jarayonida fan mazmuni va xorijiy tilni o‘zaro integratsiyalash orqali o‘quvchilarning ko‘p qirrali kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik yondashuv hisoblanadi. Xorijiy mamlakatlar tajribasi ushbu texnologiyaning fan bilimlarini o‘zlashtirish, kommunikativ kompetensiyani shakllantirish va mustaqil fikrlashni

rivojlantirishdagi imkoniyatlarini namoyon etadi.O‘zbekiston ta’lim tizimida CLIL texnologiyasidan foydalanish ta’lim sifatini oshirish, xalqaro ta’lim muhitiga integratsiyalashish va raqobatbardosh yoshlarni tarbiyalashda muhim omil bo‘lishi mumkin. Buning uchun pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini oshirish, integratsiyalashgan o‘quv dasturlarini yaratish, zamonaviy metodik qo‘llanmalar ishlab chiqish va ta’lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish zarur.Shunday qilib, CLIL texnologiyasini milliy ta’lim tizimiga izchil va maqsadli tatbiq etish nafaqat xorijiy tillarni o‘qitish samaradorligini oshiradi, balki o‘quvchilarning zamonaviy bilim va ko‘nikmalarini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-son “O‘zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637, 2020-yil 23-sentabr.

3.Coyle, D., Hood, P., Marsh, D. *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge University Press, 2010.

4.Marsh, D. *Using languages to learn and learning to use languages*. University of Jyväskylä, 2000.

5.Mhisto, P., Marsh, D., Frigols, M. J. *Uncovering CLIL: Content andLanguage Integrated Learning in bilingual and multilingual education*. Macmillan Education, 2008.

6.Dalton-Puffer, C. *Discourse in content and language integrated learning (CLIL) Classrooms*. John Benjamins Publishing Company, 2007.

7.European Commission. *Content and Language Integrated Learning (CLIL) at school in Europe*. Eurydice, 2006.

8.A.Ahmadjonov,G.Sultonova.(2024)“Contant and language integrated learning (CLIL) metodining ingliz tilini o’qitishda qo’llanishi”.Kokand University Herald Scientific e-journal.